

Шелудько І.О.

Викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1

Факультету лінгвістики

Національного технічного університету України «КПІ»

Перекладознавство

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ

Переклад як вид діяльності має довгу історію. Своїм корінням він сходиться до тих далеких часів, коли прामова почала розпадатися на окремі мови і виникла необхідність в людях, що знали декілька мов і здатних виступати ролі посередників при спілкуванні представників різних мовних общин. Перекладом називається процес і результат створення на основі початкового тексту на одній мові рівноцінного йому в комунікативному відношенні тексту на іншій мові. При цьому комунікативна рівноцінність, або еквівалентність, розуміється як така якість тексту перекладу, що дозволяє йому виступати в процесі спілкування носіїв різних мов в якості повноправної заміни початкового тексту (оригіналу) у сфері дії мови перекладу [2].

Проте виконання певних вимог до тексту перекладу часто пов'язано з подоланням різноманітних об'єктивно існуючих труднощів. У даній роботі ми розглянемо ті з них, з якими ми можемо зіткнутися машинному перекладі. Зрозуміло, що в даному випадку, якщо переклад не відповідає цим нормам, винити когось, оскільки машинний переклад ще не призначений для самостійного перекладу, він вимагає редагування. Що ж стосується інших видів цієї діяльності, і письмовий, і усний перекладачі повинні віддавати собі звіт у тому, що «їх роботу помічають швидше тоді, коли вони зазнають невдачі, ніж тоді, коли переклад йде нормально» [1].

Коло діяльності, охопленої поняттям «переклад», дуже широке. Перекладаються з однієї мови на іншу вірші, художня проза, наукові і науково-популярні книги з різних областей знання, дипломатичні документи, ділові папери, статті політичних діячів і виступи ораторів, газетні матеріали, бесіди осіб, що розмовляють на різних мовах і змушені вдаватися до допомоги посередника – “товмача”, дублюються кінофільми.

Переклад може здійснюватися:

1. з однієї мови на іншу – нерідну, споріднену, близькоспоріднену;
2. з літературної мови на її діалект і навпаки, або з діалекту однієї мови на іншу літературну мову;
3. з мови стародавнього періоду на дану мову в її сучасному стані, наприклад, із староруської мови на сучасну російську, з староанглійської на сучасну англійську тощо).

Розвиток кібернетики зробив можливим машинний переклад, тобто переклад, що будується на використанні машиною визначених і постійних для даного виду матеріалу відповідностей між словами і граматичними явищами різних мов.

Машинний переклад – це такий тип перекладу, що виконує на комп'ютері дію з перетворення тексту на одній природній мові в еквівалентний за змістом текст на іншій мові, а також результат такої дії. Сучасний машинний, або автоматичний переклад здійснюється з допомогою людини: перед-редактора, який тим чи іншим чином попередньо обробляє текст, що підлягає перекладу; інтер-редактора, який бере участь в процесі перекладу, або пост-редактора, який виправляє помилки і недоліки в перекладеному тексті машиною.

В даний час є достатньо широкий вибір пакетів програм, що полегшують працю перекладача, які умовно можна підрозділити на дві основні групи [3]: електронні словники (electronic dictionary) і системи машинного перекладу (machine translation system). Робота з електронними словниками практично нічим не відрізняється від використання звичного словника, оскільки вони надають користувачу можливість швидкого пошуку лише одного окремого

слова (терміну) або фразеологізму. Система машинного перекладу включає в себе двомовні словники, забезпечені необхідною граматичною інформацією (морфологічної, синтаксичної та семантичної) для забезпечення передачі еквівалентних, варіантних і трансформаційних перекладних відповідників, а також алгоритмічні засоби граматичного аналізу, що реалізують яку-небудь із прийнятих для автоматичної переробки тексту формальних граматик. Є також окремі системи машинного перекладу, розраховані на переклад в рамках трьох і більше мов, але вони в даний час є експериментальними.

Сьогодні програми-перекладачі уміють будувати осмислені фрази і за останні декілька років якість перекладу покращала. Проте комп'ютер ще погано розбирається в граматичних нюансах і жаргоні, тому його головне призначення – переклади ділових паперів, документації, листів з електронної пошти, сторінок з Інтернету (Web-сторінок). Це якщо досить лише загального розуміння тексту. Інше застосування систем – полегшення рутинної роботи перекладачів, виконання за них підрядкового перекладу, який можна легко підправити.

Загальна теорія перекладу ґрунтується на даних, які отримані при спостереженні об'єкту у різних його проявах. Ці прояви можуть бути випадковими, нетиповими, і тоді вони не враховуються. Ці прояви можуть повторюватися, бути типовими, і тоді теорія вважає їх закономірними загалом або для того чи іншого виду перекладу зокрема. Довший час не викликала сумніву аксіома: міжмовні перетворення можуть здійснюватися лише людиною. Науково-технічний прогрес у ХХ столітті вніс в це положення суттєве уточнення: міжмовні перетворення може здійснювати як людина, так і машина. Так з'явилася перша основа для класифікації перекладу: механізми міжмовних перетворень. На цій основі було започатковано теорію машинного перекладу.

Теорія машинного перекладу пройшла бурхливий період розвитку. За свій короткий вік вона зробила в загальну теорію перекладу не менший вклад, ніж існуючі теорії перекладу, здійснюваного людиною. Не можна, звичайно,

забувати, що машинний переклад ввібрав у себе всі досягнення “домашинного” перекладу [5]. Вирішальне значення в успіхах теорії машинного перекладу мало те, що його автори змушені були моделювати діяльність перекладача і забезпечити функціонування механізмів перекладу. Саме в машинному перекладі була виявлена необхідність окремо розглядати аналіз вихідного тексту і синтез тексту перекладу. На жаль, на відміну від перекладу, здійснюваного людиною, машинний переклад практичними результатами похвалитися не може. Але, можливо, це тільки наслідок недостатніх технічних можливостей, і отримання високоякісного машинного перекладу – це питання часу [2].

Теорія машинного перекладу поки що існує як єдине ціле. Це пов’язано із стабільністю умов процесу машинного перекладу і невисокою компетентністю машин. Інша справа – людина. Їй не тільки доводиться працювати в різних умовах, їй доводиться в залежності від ситуації перекладати письмово або усно, сприймати оригінал очима або на слух. Важко не помітити різницю, що існує між письмовим перекладом, не обмеженим по часу, що дозволяє користуватися словниками і різноманітними довідниками, і усним перекладом, який виконується в екстремальних умовах функціонування розумових механізмів перекладача. Різниця, яка існує між письмовим і усним перекладом, пов’язана з умовами функціонування розумових механізмів, котрі, таким чином, є основою для класифікації перекладу, що здійснюється людиною [4].

Звичайно, не можна сказати, що в будь-якому вигляді усного перекладу умови функціонування розумових механізмів співпадають. В послідовному перекладі особливо велике навантаження на пам’ять, а в синхронному перекладі необхідно вміти одночасно слухати і говорити. Однак у будь-якому виді усного перекладу розумові механізми перекладача працюють в ситуації, наближеній до стресової, коли з’являється необхідність в дуже короткий термін переробити величезну кількість вхідної інформації і постійно приймати рішення. Складні умови роботи висувають на перший план доведені до досконалості навички та уміння, знання еквівалентів, допоміжні системи запису тощо, але допускають неточності в стилістичному оформленні перекладу.

Особливі умови функціонування розумових механізмів концентрують увагу дослідників на особливих проблемах, які й складають окрему самостійну теорію – теорію усного перекладу.

У письмовому перекладі на перше місце висувається теоретичний аспект роботи перекладача, вміння правильно оцінювати і вибирати мовні засоби, зберігати стиль оригіналу. Так, письмовий переклад художньої літератури дуже відрізняється від перекладу інших текстів. Мова художніх творів характеризується образними засобами, ритмікою мови, індивідуальним стилем автора. Передача образних засобів мови, стилістичних особливостей письменника більше залежить від літературного таланту перекладача, від його відчуття мови, ніж від вироблених у нього автоматичних навичок.

Література:

1. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. – Львів: Вища школа. Вид-во при Львівському університеті, 1983.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории переводов. - М., "Международные отношения", 1975.
3. Ковганюк С.П. Практика перекладу. (З досвіду перекладача). - К., «Дніпро».
4. Компьютерра, 2002, № 21. Тема номера: "Ты меня понимаешь?" Проблемы машинного перевода, с. 26-37. Статьи: Жигалов В.
5. Чернявская В.Е. Интерпретация научного текста. Изд.4, 2004. – 35-39с.